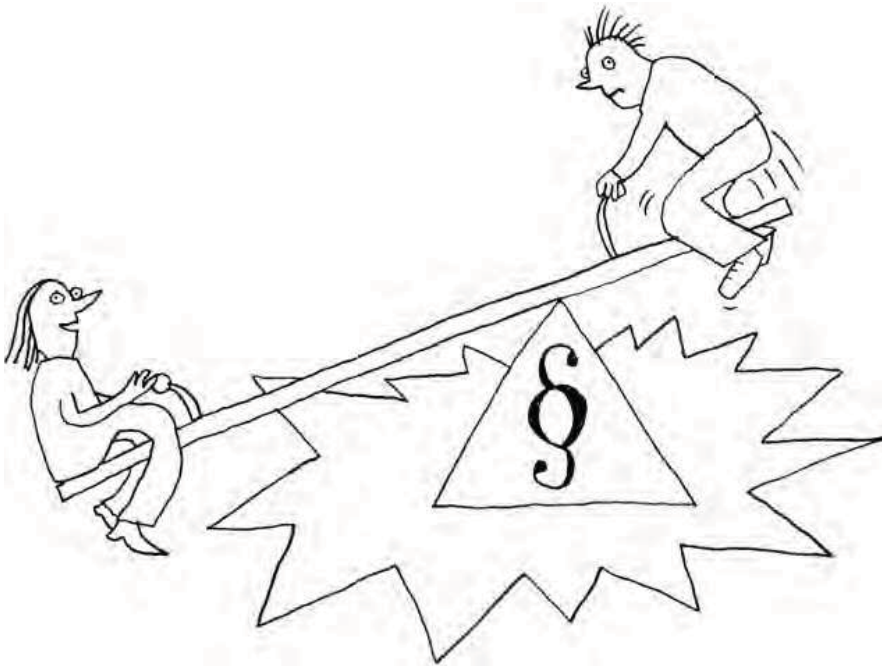

თავი 5 – სამართლიანობის აღსრულება

წინასიტყვაობა

სურათზე ნაჩვენებია ბიჭი და გოგო საქანელაზე. საყრდენი, რომელიც საქანელას იკავებს, ცენტრში არ არის, შესაბამისად, გოგონას მხარე ბიჭის მხარეზე მძიმეა. გოგონა წამყვან ფუნქციას ასრულებს და, როგორც ჩანს, ეს მოსწონს. ბიჭი, სახეზე არც თუ ისე ბედნიერი გამომეტყველებით, ამაოდ ცდილობს მიწაზე დაშვებას. მსგავსი სიტუაცია ხშირად კამათითა და კონფლიქტითაც კი სრულდება. საყრდენი ამ შემთხვევაში წარმოადგენს კანონის სიმბოლოს.

სურათი შეიძლება სხვადასხვანაირად იქნეს აღქმული და საინტერესო კითხვებს ბადებს. ბიჭისა და გოგონას შესაძლებლობები, მოცემულ სიტუაციაში, არათანაბარია, რომელიც სქესთა შორის თანასწორობის საკითხს უკავშირდება. თითქოს არაორდინალურია, რომ გოგონას „პრივილეგირებული“ პოზიცია უკავია. ალბათ იგი ცდილობს, მოხერხებულობით აჯობოს პარტნიორს და ატყუებს მას, რაც კანონსაწინააღმდეგო მოქმედებაა; ან სარგებლობს კანონით მინიჭებული უპირატესობით, რომელიც წარსულში ქალთა დისკრიმინაციის კომპენსაციას ემსახურება. ამრიგად, ეს სამართლიანი თამაშია? თანასწორობა ყოველთვის გულისხმობს სამართლიანობას? ვისი უფლებებია დაცული კანონით? ირღვევა ვინმეს უფლებები? – და ვის მიერ?

საყრდენის სახით წარმოდგენილი პარაგრაფის (§) სიმბოლო შემდგომ კითხვებს ბადებს. ვინ დაადგინა ამ თამაშის წესები? კანონის ოფიციალური სიმბოლო სახელმწიფოსა და კანონის უზენაესობაზე მიგვანიშნებს. სახელმწიფო შეიძლება შედგებოდეს ინსტიტუციებისაგან, რომლებიც ძალაუფლებას ინაწილებენ და ახორციელებენ ერთმანეთის კონტროლს, კონტროლისა და ბალანსის სისტემის ფარგლებში – პარლამენტი, მთავრობა, სასამართლო. სახელმწიფოს შეიძლება სათავეში ედგას კეთილმოსურნე ან დესპოტი თვითმპყრობელი. კანონებს ძალიან დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან მათი საშუალებით ადამიანის უფლებები სამოქალაქო უფლებების ფორმით მიეწოდება სახელმწიფოს მოქალაქეებს. კანონები იცავს ადამიანის უფლებებს, მათი დარღვევის შემთხვევაში. თუმცა, როგორც სურათზეა ნაჩვენები, რიგ შემთხვევაში ადამიანის უფლებებს არღვევს არა მოქალაქე, არამედ თვითონ უსამართლო კანონი.

ამასთანავე, კანონი უნდა ადგენდეს ინდივიდუალური მოქალაქეების უფლებათა ბალანსს და ზღვარს აწესებდეს ინდივიდუალური პირის მიერ ადამიანის უფლებებით სარგებლობაზე, რათა დაიცვას სხვა მოქალაქეების უფლებები.

მოცემულ თავში შესული სავარჯიშოები უკავშირდება სამართლიანობასა და სამართალს.
მოსწავლეები აცნობიერებენ, რომ სამართლიანობას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება
საზოგადოებაში მშვიდობისა და უსაფრთხოების შენარჩუნების თვალსაზრისით.

სავარჯიშო 5.1. – ეს უსამართლოა

საგანმანათლებლო მიზანი:

მოსწავლეები ეცნობიან სამართლიანობისა და უსამართლობის ცნებებს.

რესურსები:

სოციალური კვლევები, ენები.

მსვლელობა

მოსწავლეები მუშაობენ წყვილებში.

1. მასწავლებელი ყოველ წყვილს სთხოვს, შეარჩიოს ფოტო.
2. მასწავლებელი სთხოვს მოსწავლეებს, აღწერონ ფოტოზე ასახული სიტუაცია ისე, როგორც ისინი აღიქვამენ:

- „მე ვხედავ...“ (ფაქტობრივი აღწერა)
- „მე ვგრძნობ...“ (ემოციური რეაგირება)
- „ეს მე მაგონებს...“ (ასოციაცია, მოსაზრება)

მასწავლებელი მოსწავლეებს სთხოვს, დაახარისხონ ფოტოები შემდეგ სამ კატეგორიად:

- ფოტოზე ნაჩვენებია სამართლიანი სიტუაცია.
- ფოტოზე ნაჩვენებია უსამართლო სიტუაცია.
- ფოტოზე არ ჩანს სამართლიანია თუ არა სიტუაცია.

3. წყვილები ერთიანდებიან ოთხკაციან ჯგუფებად. ყოველი წყვილი მეორეს უხსნის ფოტოს მათეულ აღქმას და ცდილობს, დაარწმუნოს ისინი საკუთარი მსჯელობის ჭეშმარიტებაში. ჯგუფები კომენტარს ურთავენ ფოტოებს, რომელიც შემდგომ გამოიფინება კლასის კედლებზე და მათ შესასწავლად მოსწავლეებს ეძლევათ დრო.

4. პლენარული განხილვა:

- რომელ ფოტოებზე გამოსახული სიტუაციები იქნა შეფასებული როგორც სამართლიანი და რომელი როგორც უსამართლო?
- ზოგიერთ სიტუაციაზე შეთანხმება რთული აღმოჩნდა, რატომ?
- რა ფაქტორები განაპირობებს უსამართლობას?
- როგორ შეიძლება ამ უსამართლო სიტუაციების გამოსწორება სამართლიანობის აღსადგენად?

გაგრძელება

მოსწავლეები ქმნიან რამდენიმე ჯგუფს. ყოველი ჯგუფი ირჩევს ერთ, უსამართლო სიტუაციას და ცდილობს, უპასუხოს ზემოთ მოყვანილი კითხვებიდან ბოლოს: როგორ შეიძლება გამოსწორდეს ეს უსამართლობა?

პირველ რიგში, მოსწავლეებმა უნდა განსაზღვრონ, ადამიანის რომელი უფლება იქნა დარღვეული მოცემულ სიტუაციაში. შემდეგ მათ უნდა ეძებონ ადამიანის ამ უფლების დაცვისა და აღდგენის გზები და საშუალებები.

სავარჯიშო 5.2. – გამონაკლისი

საგანმანათლებლო მიზანი:

მოსწავლეები ეცნობიან დისკრიმინაციის თემას.

რესურსები:

ფერადი სტიკერები და ერთი თეთრი სტიკერი.

მსვლელობა

მოსწავლეები მუშაობენ წყვილებში.

1. მასწავლებელი თითოეულ მოსწავლეს შუბლზე აკრავს თითო სტიკერს. მათ არ უნდა იცოდნენ, რა ფერის სტიკერები აქვთ შუბლზე მიკრული. ამის გამო სტიკერის შუბლზე მიკვრისას თვალები დახუჭული უნდა ჰქონდეთ.
2. მოსწავლეები, მას შემდეგ, რაც მასწავლებელი მათ შუბლზე მიაკრავს სტიკერს, თვალებს ახელენ. თითოეულმა მოსწავლემ უნდა მოძებნოს სხვა მოსწავლეები, რომლებსაც იმავე ფერის სტიკერები აქვთ შუბლზე მიკრული და ფერების მიხედვით უნდა შექმნან ჯგუფები.
3. პლენარული მსჯელობა და შეჯამება. რეკომენდებულია შემდეგი კითხვების დასმა:
 - რა იგრძენით, როცა შეხვდით პირველ მოსწავლეს, რომელსაც თქვენი ფერის სტიკერი ჰქონდა შუბლზე?
 - რას გრძნობს მოსწავლე, რომელსაც შუბლზე ერთადერთი თეთრი სტიკერი აქვს მიკრული?
 - ჯგუფის წევრები დაეხმარეთ ერთმანეთს?
 - როგორ შეიძლება თეთრი სტიკერის მატარებელი მოსწავლე გავაერთიანოთ ჩვენს რიგებში?
4. სავარჯიშოს შესრულებისას, მოსწავლეები ეცნობიან საზოგადოებაში უმრავლესობებსა და უმცირესობებს შორის ურთიერთობას:
 - ვინ არიან საზოგადოებისგან გარიყულები, გამონაკლისები?
 - იყოს გამონაკლისი და საზოგადოებისგან იზოლირებული – ადამიანის პირადი არჩევანია?

გაგრძელება

ერთ ჯგუფს ენიჭება პრივილეგია. მოსწავლეები მეტი ინტერესით ეკიდებიან ამოცანას, მაგრამ ამან შეიძლება კლასში გარკვეული სტრესი და შუღლი წარმოშვას. მასწავლებელი კარგად უნდა იცნობდეს კლასს და მზად უნდა იყოს შესაბამისი რეაგირებისათვის.

სავარჯიშო 5.3. – ასაწყობი სურათი

საგანმანათლებლო მიზანი:

თამაში წარმოადგენს უსამართლო სიტუაციის სიმულაციას.

მოსწავლეები, სამართლიანობის ეთიკურ პრინციპებზე დაყრდნობით, აცნობიერებენ საკუთარ რეაქციას უსამართლო მოპყრობაზე. სამართლიანობა უდევს საფუძვლად ადამიანის უფლებებს.

მოსწავლეები აცნობიერებენ, რამდენად მნიშვნელოვანია სოლიდარობა და თანამშრომლობა უსამართლობის აღმოსაფხვრელად.

რესურსები:

კონვერტებში ჩაწყობილი მარტივი ასაწყობი სურათები, ან სურათები, რომლებიც დაჭრილია რამდენიმე ნაწილად.

მსვლელობა

1. მოსამზადებელი სამუშაო: მოსწავლეთა თითოეული სამ-ოთხკაციანი ჯგუფისათვის მზადდება თითო ასაწყობი სურათი. მასწავლებელს შეუძლია გამოიყენოს მზა ასაწყობი სურათები ან დაჭრას სურათები რამდენიმე ნაწილად. თითოეული ასაწყობი სურათი თავსდება თითო კონვერტში. რეკომენდებულია, კონვერტზე დაკრული იყოს უკვე აწყობილი სურათის ასლი. მასწავლებელი სურათების თითო ნაწილს იღებს კონვერტიდან და ანაცვლებს მას სხვა კონვერტში მოთავსებული სურათის ნაწილით. ზოგიერთ კონვერტში სურათის ნაწილები სრულად არის მოთავსებული.

2. მოსწავლეები იყოფიან სამ-ოთხკაციან ჯგუფებად. მასწავლებელი ჯგუფების თითოეულ წევრს ცალკე დავალებას აძლევს:

- მოსწავლე, რომელიც პასუხისმგებელია დროისა და რესურსების მართვაზე.
- არბიტრი, რომელიც აკონტროლებს პროცესის წარმართვას კონფლიქტის გარეშე და მოსწავლეების მხრიდან წესების დაცვას.
- მოსწავლე, რომელიც ფლობს ასაწყობი სურათის მზა ასლს.
- მოსწავლე, რომელიც ასრულებს ამოცანას.

მასწავლებელი ჯგუფებს გადასცემს თითო კონვერტს და აძლევს მათ დავალებას, ააწყონ სურათები დროის მცირე მონაკვეთში. მოსწავლეები უმალ აღმოაჩენენ, შეძლებენ თუ არა სურათის სრულყოფილად აწყობას მათ ხელთ არსებული რესურსებით და მიიღებენ თუ არა დახმარებას სხვა ჯგუფებიდან.

3. თამაშის დასასრულს იკვეთება მოგებულები და წაგებულები. მოსწავლეთა რეაქციისა და იმის მიხედვით, თუ რა ასაკის მოსწავლეებთან ტარდება სავარჯიშო, მასწავლებელმა შეიძლება დასვას შემდეგი კითხვები, რათა მოსწავლეებმა შეაფასონ საკუთარი პოზიტიური და ნეგატიური დისკრიმინაციის გამოცდილება:

- რა იგრძენით, როცა მიხვდით, რომ ჯგუფებს სხვადასხვა მასალა ჰქონდათ?
- რას იგრძნობდით, სხვა ჯგუფის წევრი რომ ყოფილიყავით?
- როგორი იყო თქვენი გამოცდილება ჯგუფში, რომელსაც არასაკმარისი/საკმარისი რესურსი ჰქონდა?
- რამ შეუწყო ან შეუშალა ხელი ჯგუფის წარმატებას?

გაგრძელება

მოსწავლეებს მოჰყავთ მაგალითები რეალური ცხოვრებიდან, როდესაც ადამიანებს თანაბრად არ მიუწვდებათ ხელი მნიშვნელოვან რესურსებზე (მაგ. თავისუფალი დრო, სამუშაო, ფული, ძალაუფლება) და განიხილავენ მათ.

სავარჯიშო 5.4. – კანონის დანიშნულება

საგანმანათლებლო მიზანი:

ანტიკური ხანის ფილოსოფოსები კანონის დანიშნულების განსაზღვრისთვის სხვადასხვა ღირებულებებს იყენებდნენ.

ღირებულებებს შორის არსებულ სხვაობას განაპირობებს განსხვავებული სოციალური და პოლიტიკური სისტემები.

თეორია გვაწვდის ჩარჩოებს, რომლის ფარგლებშიც აისახება ჩვენი ყოველდღიური გამოცდილება, სადაც ჩვენი ღირებულებების არჩევანს განაპირობებს ჩვენი ინტერესები.

მოსწავლეები არჩევანს აკეთებენ ღირებულებებზე, ადამიანის უფლებათა ფარგლებში; ერთმანეთს ადარებენ საკუთარ არჩევანს, მსჯელობენ მათზე და ცდილობენ, გამოიჩინონ მათდამი ერთგულება ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

რესურსები:

დიდი ფორმატის ფურცელზე დაწერილი და კედელზე გაკრული სხვადასხვა კონცეფცია კანონის როლის შესახებ (იხ. მასალა 1).

მსვლელობა

1. მოსწავლეები იყოფიან სამ–ოთხკაციანი ჯგუფებად. მათ ურიგდებათ სამუშაო ფურცლები, სადაც მოცემულია ქცევის წესების ჩამონათვალი (იხ. მასალა 2).
2. ყოველ ჯგუფს ეძლევა 10 წუთი, რათა ქცევის წესები დააკავშიროს კანონის კონცეფციებთან.
3. ჯგუფები ამოწმებენ თავიანთ შედეგებს.
4. მოსწავლეები ირჩევენ მათთვის ყველაზე მისაღებ კონცეფციას.
5. მოსწავლეები ირჩევენ მათთვის ყველაზე ნაკლებად მისაღებ კონცეფციას.

გაგრძელება

ზეპირი შეჯამება:

- წესები, რომელსაც შენ ემორჩილები ყოველდღიურ ცხოვრებაში, შეესაბამება შენს არჩევანს?
- იცით ისეთი წესების შესახებ, რომელიც თქვენ მიერ ყველაზე ნაკლებად მისაღებ ცნებას შეესაბამება? არ დამორჩილებიხართ ან დაპირისპირებიხართ მათ? რატომ? რა მოიმოქმედეთ ამისთვის?

შეჯამება წერილობითი ფორმით:

- კანონის რომელ კონცეფციას ემხრობით ყველაზე მეტად და რატომ?
- დაასახელეთ ხუთი წესი, რომელსაც თქვენ ყოველდღიურ ცხოვრებაში ემორჩილებით.

მასალა

(იხ. შემდეგ გვერდზე)

მასალა 1: კანონის ძირითადი კონცეფციები

1. კანონის დანიშნულებაა, აღკვეთოს ადამიანის მიერ სხვა ადამიანის უფლებების დარღვევა (არისტოტელე).
2. კანონის დანიშნულებაა, ყოველ ადამიანს მისცეს ის, რასაც იგი იმსახურებს (არისტოტელე).
3. კანონის დანიშნულებაა სრულყოფილი საზოგადოების შექმნა (პლატონი).
4. კანონი ემსახურება ადამიანისთვის უსამართლოდ მიყენებული ზარალის აღკვეთას (გლაუკონი).
5. კანონი უნდა ემსახურებოდეს მათი ინტერესების დაცვას, ვინც ხელისუფლებაშია (ტრასიმაკუსი).
6. კანონის დანიშნულებაა, შეინარჩუნოს სოციალური მშვიდობა, საზოგადო კეთილდღეობის უზრუნველყოფისა და საზოგადოებისთვის სასარგებლო პრაქტიკის დანერგვის საშუალებით (პროტაგორა).
7. კანონის დანიშნულებაა სუსტების დაცვა.

მასალა 2: წესები

1. საკუთარი შვილებისადმი გამოჩენილი სასტიკი მოპყრობისთვის მშობლები დაპატიმრებულნი უნდა იყვნენ.
2. სახელმწიფომ უმუშევარი მოქალაქეები უნდა უზრუნველყოს დახმარებით, რომელიც მათ თავის გატანისა და გადარჩენის საშუალებას მისცემს.
3. სამსახურით პირველ რიგში უნდა დაკმაყოფილდნენ ის სტუდენტები, რომლებიც წარჩინებით გამოირჩევიან.
4. ყველა დასაქმებულმა მოქალაქემ უნდა გაიღოს საკუთარი წვლილი უმუშევართა დახმარებისთვის.
5. ნებისმიერი პირის მიერ განხორციელებულ, სხვა პირის მიმართ ზარალის მომტან ქმედებაზე პასუხი უნდა აგოს პირველმა ამ ზარალის ანაზღაურებით.
6. მასწავლებლის მოვალეობაა მოსწავლეების დარწმუნება იმაში, რომ მათ საზოგადოებაში მოქმედი კანონები, წარმოადგენენ რა საუკეთესო კანონებს, ურღვევია,
7. პირი, რომელიც საზოგადოებაში მოქმედი წესების მიმართ წინააღმდეგობას/დაუმორჩილებლობას გამოავლენს, მივლენილ უნდა იქნეს გადამზადების ცენტრში.
8. მისაღებია ქმედებები, რომლებიც მხოლოდ სახელმწიფოს მიერ არის ლიცენზირებული და ემსახურება საზოგადოებრივ კეთილდღეობას.
9. არჩევნებში, კენჭისყრაში მონაწილეობისა და ხმის მიცემის უფლება აქვს მხოლოდ მას, ვინც იხდის გადასახადებს.
10. ახალგაზრდები სახელმწიფო სტრუქტურებში უნდა იყვნენ გაწევრიანებული, რათა მათ სასარგებლო საქმე აკეთონ.
11. საწარმოებს მოეთხოვებათ გარემოს დაბინძურების თავიდან ასაცილებლად საჭირო ფილტრებისა და კვამლსადენების დამონტაჟება.
12. არავის აქვს უფლება, გაავრცელოს იდეები, რომლებიც სახელმწიფოს მიერ არ იქნება მიჩნეული

მართებულად.

13. სახელმწიფოს აქვს უფლება, განახორციელოს ექსპროპრიაცია/კონფისკაცია საზოგადოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე.
14. კომპანიის ხელმძღვანელებს აქვთ უფლება, პირადი უსაფრთხოების მომსახურებით ისარგებლონ.
15. აკრძალულია სხვა პიროვნების სახლში მისი ნებართვის გარეშე შესვლა.

სავარჯიშო 5.5. – სამართლიანობის სხვადასხვაგვარი აღქმა

საგანმანათლებლო მიზანი:

მოსწავლეები აცნობიერებენ, რომ სამართლიანობა სხვადასხვაგვარად შეიძლება იქნეს აღქმული.

მოსწავლეები ეცნობიან უფლებებსა და მოვალეობებს შორის კავშირს.

რესურსები:

სამუშაო ფურცლები მოსწავლეებისთვის, ვარიანტები ა. და ბ.

მსვლელობა

1. მოსწავლეები ირჩევენ ადამიანის ერთ-ერთ უფლებას განსახილველად.

2. მოსწავლეები ქმნიან ოთხ ან ექვსკაციან ჯგუფებს.

ყოველი ჯგუფი, თავისთავად, იყოფა ორად. ერთი ნაწილი ხელმძღვანელობს მასალით - ვარიანტი ა; მეორე - მასალით ვარიანტი ბ.

ყოველი ქვეჯგუფი ამზადებს მათ ვარიანტში ჩამოყალიბებული მოსაზრებების დამადასტურებელ არგუმენტებს.

3. ქვეჯგუფები ჯგუფის სახით იყრიან თავს და ყოველი ა ქვეჯგუფი აცნობს საკუთარ არგუმენტებს ბ ქვეჯგუფს, რომელიც ამ დროს ყურადღებით უსმენს და აკეთებს ჩანიშვნებს.

შემდეგ ბ ქვეჯგუფი აცნობს საკუთარ არგუმენტებს ა ქვეჯგუფს.

ამ პროცედურის შემდგომ, ჯგუფის ფარგლებში, სხვადასხვა ქვეჯგუფის წევრები ერთმანეთს უსვამენ კითხვებს.

4. ა და ბ ქვეჯგუფის წევრები ცვლიან როლებს. მასწავლებელი მოსწავლეებს სავარჯიშოს ამ ეტაპის თაობაზე წინასწარ არ აწვდის ინფორმაციას.

მოსწავლეებს ეძლევათ რამდენიმე წუთი, რათა გადაამოწმონ საკუთარი არგუმენტები.

5. ჯგუფები ცდილობენ, შეიმუშაონ საერთო პოზიცია და წერილობით ჩამოაყალიბონ იგი.

6. კითხვები განსჯისთვის:

- რა სირთულეებს გადააწყდით საერთო პოზიციის შემუშავების დროს?
- გაგიადვილათ როლების გაცვლამ საერთო პოზიციის შემუშავება თუ პირიქით?

გაგრძელება

მასწავლებელი (ან მოსწავლეები) ასახელებენ მაგალითებს, სადაც გამოხატვის თავისუფლება (ან ბავშვთა შრომა) სადავო საკითხს წარმოადგენს.

- როგორ შეიძლება დავიცვათ წონასწორობა უფლებებსა და მოვალეობებს შორის?
- არსებობს მოვალეობები - ან უფლებები - რომლებიც გარკვეული უფლებების შეზღუდვას იწვევენ?

რეკომენდებულია მედიაინფორმაციის გამოყენება მაგალითის შესწავლის თვალსაზრისით. შეიძლება განხილულ იქნეს ადამიანის სხვა უფლებები, როგორცაა გადაადგილების თავისუფლება ან საკუთრების უფლება.

მასალა:

ვარიანტი ა: გამობატვის თავისუფლება

სამართლიან საზოგადოებაში გამობატვის თავისუფლება ადამიანის ძირითად უფლებას წარმოადგენს და არ შეიძლება მისი შეზღუდვა. განიხილეთ შემდეგი საკითხები:

- ცენზურის უარყოფითი გავლენა;
- გამობატვის თავისუფლების შეზღუდვისა და მასთან დაკავშირებული უკმაყოფილების პოლიტიკური შედეგები;
- რა გარემოებების გამო ზღუდავენ სხვა ქვეყნები ამ თავისუფლებას;
- რა მნიშვნელობა აქვს გამობატვის თავისუფლებას დემოკრატიისთვის;
- ყველა სხვა, მასთან დაკავშირებული პრობლემა.

ვარიანტი ა: ბავშვთა შრომა

კანონი უნდა კრძალავდეს ბავშვთა შრომას, რათა არ შეიზღუდოს ბავშვის თამაშის, განათლების მიღებისა და მისი განვითარებისთვის აუცილებელ პირობებში ცხოვრების უფლება. განიხილეთ შემდეგი საკითხები:

- ბავშვი არასაკმარის განათლებას იღებს, როდესაც იგი იძულებულია, იმუშაოს;
- ხშირად ბავშვებს არაჯანსაღ გარემოში უწევთ მუშაობა;
- ბავშვთა შრომას ხშირად ბოროტად იყენებენ, ვინაიდან ბავშვებს არ გააჩნიათ უსამართლო მოპყრობისგან თავდაცვის უნარი;
- ყველა სხვა, მასთან დაკავშირებული პრობლემა.

ვარიანტი ბ: გამობატვის თავისუფლება

სამართლიან საზოგადოებაში ხშირად საჭიროა გამობატვის თავისუფლების შეზღუდვა, რათა დაცულ იქნეს ადამიანის უფლებები. განიხილეთ შემდეგი საკითხები:

- რასისტული გამონათქვამების გავლენა უმცირესობათა ჯგუფებზე;
- როდესაც წარმოთქმული სიტყვა ძალადობის წამქეზებელია;
- ზოგიერთი ქვეყნის მაგალითი, სადაც გამობატვის თავისუფლებას ადამიანის უფლებათა დარღვევა მოჰყვება შედეგად;
- უფლებების პარალელურად ჩვენ გვაქვს ვალდებულებები;
- ყველა სხვა, მასთან დაკავშირებული პრობლემა.

ვარიანტი ა: ბავშვთა შრომა

რთულ ეკონომიკურ პირობებში ოჯახის გადასარჩენად და საზოგადოებაში აქტიური მონაწილეობის მისაღებად ბავშვს უნდა ჰქონდეს უფლება, იმუშაოს და ოჯახის შენახვაში დაეხმაროს მშობლებს. განიხილეთ შემდეგი საკითხები:

- საზოგადოებაში, სადაც მწვავედ დგას უმუშევრობის პრობლემა, ბავშვები ხშირად შემოსავლის ერთადერთ შემომტანებს წარმოადგენენ;
- ბევრ საზოგადოებაში არსებობს ბავშვთა შრომის ტრადიცია;
- ბავშვისთვის პროდუქტიული სამუშაოს შესრულების შესაძლებლობის ჩამორთმევა ბავშვის მოზრდილთა საზოგადოებიდან იზოლირებას იწვევს;
- შრომა ბავშვს განვითარებაში ეხმარება;
- ყველა სხვა, მასთან დაკავშირებული პრობლემა.